

GALLESIA

Pollone GALLESIA Yamboma

Pepá Topa Sirimu Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 714 molemo.

Kolea Gallesia akumu disiriki ningu poropinji niringila. Pulu Yemonga bokuna temondo nilimonje, mimi siku naa pilimele. Pollo Gallesia pupe andorumu temane mare Lipe Mundurumu Yema 13:16-14:25 mele, 16:6, 18:23 molemo.

Gallesia pepámonga ungu pulu te i sipe: Ou Juda yamboma mindi Yesusinge talapemo moloringi. Nakolo pe Pollo Juda yambo naa molko yambo lupema moloringi koleamanga aisili andopa temane peangamo topa sirimu kinie kanu yambo lupemanga mare Yesusinge talapena sukundu oringi kinie umbuni te wendo orumu. Kanu umbunimu i sipe: Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimuma ou Juda yambomane pilku liku teringi mele kanu yambo lupemane naa pilku teringimunge Juda ye marene ningindu: “Juda yambo naa molemelemanane Kirasinge yamboma kamu molongendo yema kinie kangoma kinie Mosisini ungu mane sirimu mele pilkulie enenga kangi te kopisiku makaye teko wendo liengi. Mosisini ungu mane sirimuma pali pilku liku teangila.” niringi. (Ungu te Lipe Mundurumu Yema 15:5 molemo. 15:1-6 pali kanani. “Molo.” niringi mele 15:19-21 molemo.)

Kanu Juda yema Galesia poropinjine andoko Kirasinge talapena yambo moloringimendo ningindu: “‘Sike.’ ningu pilimele ulu akumuni mindi ene naa lipe taponjimbe. Mosisini ungu mane sirimuma pilku liku teangila.” niringi nakolo Pollone nimbendo: “Paa molo!” nirimu. “Yesusi Kirasi yu ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo ulumuni mindi Pulu Yemone olio kanopalie olionga ulu pulu kerime siye kolopa, ‘Konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe kanolemo, yu kinie pea kapola kapola molemolo aulkemo akisinjilimo. Kanu ulumuni mindi olio molopo konjipu mindi pumulú ulu pulumu limulú aulkemo akisinjilimo. Mosisini ungu mane sirimu akumane olio lipe taponjimbe ulu te naa pelemo.” nimbe i pepámo ene topa sirimu. Ungu akumunge ungu pulu tondolo te Galesia 2:16 molemo.

Boku Romo kinie Galesiatolo ungu tondolo aisili telu sipe. Ungu pulu mare bokumunge alsena anjukundu “26. lo”, “18. katim skin”, “31.3. pikinini bilong God”, “45. stretpela man”, “2. arapela lain” molemo kanani.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Yesusini “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu ye te.* „Mana, yambomane ‘Aku kongonomo tepui.’ ningu na mako naa toringi. „Mana, ye tene “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe naa la mundurumu. Yesusi Kirasi kinie Kirasi kolumu kinie topa makinjirimu Lapa Pulu Yemo-

tolone mindi na “Eltenga kongonomo tenjipui.” ningu liku munduringili.

² Nane ene Kirasinge yambo talapemo* kolea Gallesia poropinji taonomanga maku toko molemele yamboma i pepámo topo sikiru. „Na kinie pea kongonomo tapu topo telemolo, angenupili pea molopolie i pepámo topo sikiru.

³ Olionga Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone ene we kondo kolkolo, ‘Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.’ niengili. ⁴ Kanu Aili Yesusi Kirasi* yuni yuyu ‘Olio lipu taponjembo. Olionga ulu pulu kerime manie pupili. Olio, mana yamboma ulu pulu kerimenga suku naa molangi lipu taponjipu wendo liembo kene enenga nimbu kolonjembo.’ nimbe kolonjirimu yemo. Aku terimumu Lapa Pulu Yemone ‘Teani.’ nirimu mele pilipe lipe tembando aku terimu.**

⁵ Kanu Lapa Pulu Yemonga imbimu kamu kamu ola molopa mindi pulimo. Aku sipe sike tepili.

⁶ Kirasini ene we kondo kolopalie enenga nimbe tenjirimumunge Pulu Yemone “Ene nanga yamboma molangi wai.” nirimu mele ene pilku liringi mele nondoko konopu alowa teko, „ye marene, “Temane peangamo topo sikimulu mele piliengi!” nilimele temane te lupe pilku molemelemonga na ene kinie konopu kerí panjipu konopu aisili lipu mundupu molio. ⁷ Nakolo kanu temanemo sike temane peangamo molo. „Temane peanga te lupe paa naa pelemo!, Ye marene ene teko embambo siku “Kirasinge temane peangamo topo sikimulu.” ningu ungu mare lupe alowa malowa teko Kirasinge temane peangamo teko kenjingí tekemele. ⁸ Nakolo

olione kepe, mulu koleana molemo angello tene kepe, temane peanga te lupe topo sipu, olione ene ou pulu pulu topo sirimulu temane peangamo mindi naa topo símulu liemo ʼaku sipe kolo tomba yemo, Pulu Yemone ʼYu alieli mindili nomba molopili.ʼ nimbe ʼkolea kerine lipe,ʼ mundupili. ⁹ Ou nane ya nindu mele kinié altopo nikiru: Ou temane peangamo ʼSike.ʼ ningu pilku liringi kanumu yambo tene naa topa sipe, ʼʼTemane peangamo tokoro.ʼʼ nimbe temane te lupe topa simu liemo ʼPulu Yemone, ʼYu alieli mindili nomba molopiliʼ nimbe ʼkolea kerine lipe,ʼ mundupili.

¹⁰ Kinié nane ya ungu nikirumu ʼYambomane na kapi ningu ʼye peangamo.ʼ niengi.ʼ nimbu nikiru molo ʼPulu Yemone na kapi nimbe ʼye peangamo.ʼ nipili.ʼ nimbu nikiruye? Molo ʼYambomane pilkulie konopu siengi.ʼ nimbu temane peangamo topo silioye? Nane ʼYamboma konopu siengi.ʼ nimbu uluma telkanje na Kirasinge kongono tenjili kendemande te naa molka.

¹¹ Nanga ʼKirasi pilili,ʼ angenupilime, nane temane peanga ene topo sirindu kanumu ʼmana,ʼ yambo tene konopumuni pilipeli na nimbe sirimu temane te molo. ʼAkumu paa piliengi!ʼ nimbu nikiru. ¹² Kanu temane peangamo ʼmana,ʼ yambo tene na topa sirimuna pilipu lipu andopo naa topo sirindu. Kanu temanemo yambo tene na mane naa sirimula. Paa molo. Yesusi Kirasini ʼKanu temanemo Pollo pilipili.ʼ nimbe na temane peanga akumu lipe ora sirimuna pilipu lirindu.

¹³ ʼNa ou ʼKirasinge temanemo ungu sike te paa molo.ʼ nimbu pilipu paa konopu lupe pepili

molorundumunge Kirasini yuyu na naa lipe ora silkenje paa pilipu naa lilke.」* Na ou molorundu mele ene temanemo piliringi. Na ou Juda yambomanga ungu manema paa pilipu tepo molopo, ene Pulu Yemo kapi ningu popo toringi mele nane aku sipu tepo molopolie, Kirasinge yambo Pulu Yemonga talapena moloringime paa tondolo mundupu mindili lipu sipu, ‘Yamboma pali Kirasinge ungumu kamu munduku keleangi. Yunge talapemo kamu pora nimbe manie pupili.’ nimbu aku terindu. ¹⁴ Na kinie kapola meringi Juda yemanga aisili topo akili lenjipu, nane Juda yambomanga ulu puluma paa olandopa pilipu tepo molopo, olionga anda kolepalimenga ungu manema paa tondolo mundupu pilipu lipu, ‘Yamboma pilku liku teko molko, kanu ungu manema paa munduku naa keleangi.’ nimbu ungu manema paa mimi sipu nokorundu. ¹⁵ Nakolo na ou naa meangi Pulu Yemone na we kondo kolopa, ‘yunge yemo molambo.’ nimbe, mako torumu, kanu Pulu Yemone yuyu temba mele konopuni pilipelie ¹⁶ ‘Nane yunge Malo kanopo imbi siembo.’ nimbe lipe ora sirimu. ‘Na Juda yambo naa molko yambo lupe* molemelena andopa yunge temane peangamo topa sipili.’ nimbe yunge Malo** na lipe ora sirimu. ‘Konopu alowa tepo Kirasinge ye te molopolie, nane, ‘mana, yambo tendo “Na nambe tembonje? Temane peangamo piliembo na toko si.” naa nirindu. ¹⁷ Na ou aku sipu naa molambo Yesusini ou kumbi lepa “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema kolea aili Jerusalleme moloringine naa la purundu. ‘Pulu Yemone na

mane sipili.’ nimbu, sumbi sipu kolea Arepia* pupu akuna wale mare molorundu. Pe kelepo kolea aili Damasikasindu yando ,ombo ungu mane sipu, molorundu.**

¹⁸ Kanu kinie ,Pulu Yemone yunge Malo na ou lipe ora sipili pe, ponie yepoko omba purumu kinie ‘Na Pita kanopo imbi siembo.’ nimbu Jerusalleme pupu, yu kinie pea koro talo molorundu. ¹⁹ Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yemanga te pea naa kanorundu. Ailimunge angenu Jemisi mindi* kanorundu. ²⁰ Nane i temane pepána topo sikirumu kolo naa tokoro. Pulu Yemo kanopa molopili mi lepo ene nimbu sikiru akumu paa sike nimbu sikiru. ²¹ Pe na kolea Siria kinie Sillisia poropinjitolonga andorundu. ²² Kolea Judia disiriki sukundu kolea wemanga Kirasinge yambo talapemane na naa kanoringi.* ²³ Terindu mele temanemo mindi ou piliringi. Akumu i sipe: “Ou olio ,Kirasinge yamboma, andopa mindili lipe sirimu ye kanumuni temane peangamo ou ‘Kamu manie pupili.’ nirimu temane peanga kanumu kinié yuni andopa topa silimo.” ningu yambomane temane toko siringimu mindi piliringi. ²⁴ Pe Pulu Yemone na kinie terimu mele pilkulie Pulu Yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjiringi.

2

¹ Pe ponie tene po omba purumu kinie na kelepo ,wale talo sipu, Jerusalleme purundu.* Banapasi kinie pea purumbulu. Taitasi nane lipu merindu, pea purumulula. ² Nakolo ,Kirasinge

yambo Jerusalleme moloringime nokoringi yemane nando “Oi.” niringine pilipu naa purundu. Pulu Yemone ‘Na pambo.’ nimbe, lipe ora sirimuna purundu. Pupulie nane Juda yamboma naa molko yambo lupema* moloringi kolea-manga andopo temane peanga topo sirindumu nimbu sirindu. Nakolo ‘Nane andopo yamboma lipe taponjilimo kongonomo telio mele kinie, ou kongono terindu mele kinie, kamu manie naa pupili.’ nimbu Kirasinge yambo talapemo nokoringi yema kanopo imbi sipu, we yamboma naa molangi kanu yema eneno tenga molangi temane peanga andopo topo sirindumu nimbu sirindu. ³ 1Sike Kirasinge Juda ye marene pilkulie, “Juda yambo naa molko yambo lupe molemolemanga yema Kirasinge yema kamu molongendo enenga kangi te kopisiengi.” niringi, nakolo Taitasi na kinie molorumbulu yemo yu sike Giriki yemo* nakolo kanu ye ailimene “Yunge kangi te kopisinjemili.” ningu karaye naa teringi.** ⁴ 1Kangi kopisili ungu te wendo naa olka nakolo, ye kolo toli mare enene oliondo ‘Enenga angenupilime.’ ningu Kirasinge talapena kiyongo ningu oringi. ‘Olio Kirasi Yesusinge yamboma molemolomonga Mosisini ungu mane sirimumane olio naa nokolemo. Kanuma naa pilipu lipu ka ulkena mele naa molopo we molomolo kinie kapola.’ nimbu molorumulu mele kanu kolo toli yemane ‘Kanamili.’ ningu oringi. ‘Mosisini ungu mane sirimuma pilku limele yambomane mindi Pulu Yemone kanopa ‘yambo sumbi nilime’ nimbe kanolemo mele piliengi!’ ningu 1kanu kolo toli yema

Kirasinge yambo talapena, oringi, nakolo ‘Aku teringimunge ‘Mosisini ungu mane sirimumane olio ka sipili, molko kenjengi!’ ningu oringi.’ konopu lekero. ⁵ ‘Yambo lupemanga yemanga kangi te kopisiengi.’ sike niringi, nakolo enenga niringi ungumu paa naa pilipu lirimulu. ‘Mosisini ou ungu mane sirimumane laye kolte kepe olio Kirasinge yamboma naa nokolemo. Temane peangamo mindi ungu sikemo, akumuni mindi ene nokopili, akumu mindi ene kinie pepili.’ nimbu “Paa molo!” nirindu.

⁶ ‘Jerusalleme Kirasinge yambomane, “Olionga ye ailime” niringi kanu yema ‘Ene sike imbi molemo molo naa molemonje, akumu uluri molo.’ konopu lekero. Pulu Yemone kangikundu kanopa ‘Kamakoma’ nimbe ‘imbi naa mololime’ nimbe yamboma apurupe naa kanolemo. Kanu yemane na ungu nimbu siliomonga ungu lipe taponjimbe ungu te lupe naa niringi. ⁷ Paa molo! Pulu Yemone Pitando “Juda yamboma temane peangamo puku toko si.” nirimu mele aku sipela nando “Temane peangamo Juda yamboma naa molemele yambo lupema puku toko si.” nirimu mele* kanokolie, “I siku ni. I siku naa ni.” ningu ungu te olandopa naa niringi. ⁸ Yesusini Pitando “Juda yamboma molongena nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu kinie Pulu Yemone yu tondolo sipe lipe taponjipe molopili kanu kongonomo tenjirimu kanu mele Yesusini nando “Juda yamboma naa molemele yambo lupema molongena nanga kongonomo tenjipui.” nirimu kinie Pulu Yemone na tondolo sipe lipe taponjipe molopili kanu kongonomo andopo

terindu mele kanokolie, ⁹ Jemisi keme, Pita keme, Jono keme, ɽJerusalleme, yambomane “Enene olio nokolemele ye ailime.” niringi kanu yemane Pulu Yemone na i kongonomo paa sirimu mele kanokolie, ɽ‘Sike kongono telu sipu telemolo lemo.’ ningu, Banapasi kinie olto ‘Enenga kandi angenutolo mele molangili.’ ningu ki liringi. Ene kinie olto kinie olione ungu te nimbu panjipulie, “Banapasi kinie oltone yambo lupema lipu taponjipulu Pulu Yemonga kongonomo teambili. Enene Juda yamboma liku taponjiku Pulu Yemonga kongonomo teangi.” nirimulu. ¹⁰ Ungu telu mindi “Tondolo munduku teangili.” niringi. “Kirasinge yambo ɽJerusalleme, talapena sukundu yambo koropa pupili molemelema liku taponjengili.” niringi. Kanu kongonomo na koronga ou tembondondo konopu sirindu yandopa kinié kepe tondolo mundupu kanu kongonomo telio.*

¹¹ ɽJerusalleme ye ailimene nando “Teleno mele papu teleno. We teko molani.” niringi, nakolo pe ɽna, kolea aili Andiyoko ɽpupu molambo, Pita orumu kinie yuni ulu te terimumu paa tepa kenjirimumunge ɽkanopolie, yu molorumuna pupu, tepa kenjirimu mele sumbi sipu nimbu para sipu iri torundu. ¹² Jemisini* ɽ“Andiyoko pai.” nimbe, lipe mundurumu yema ou naa wangi Pita Juda yamboma naa molemele yambo lupema kinie pea andoko tapu toko langi noringi. Nakolo pe Jemisini lipe mundurumu ye kanuma oringi kinie ‘Ye lupe Kirasinge ye molemelema kangi te kopisiengi.’ niringi yema** pipili kolopa, ‘Tekero mele naa kanangi.’ nimbe

„Pita, yambo lupema kinie andopa langi norumu mele mundupe kelepa yuyu molorumu. ¹³ Kanu kinie Pitane ‘Manda tembo.’ nimbe konopuni pilipelie kanu yema naa ongo molangi terimu mele pe oringi kinie mundupe kelepa ‘Okomele yema kinie konopu teluna pupili molemolo.’ nimbe topele mapele topa ulu kolo toli te terimu mele* „Andiyoko, Juda yambo „Kirasinge yambo moloringime, kanokolie ene kepe Pitane topele mapele topa kolo toli ulumu terimu mele aku siku manda lelko teringila. Pe enene topele mapele toko kolo toli ulumu teringi mele Banapasini kanopalie ‘Ou lawa tendu lepamo. Ene tekemele mele teko konjikimili. Na aku sipu teambo.’ nimbe yuni kepe aku sipe lawa terimu.

¹⁴ Kanu kinie enene temane peangamonga ungu sikemone ‘Teangi.’ nilimo mele sumbi siku naa teko lawa teringi mele kanopolie, ene pali kanoko molangi nane Pitando nimbundu: “Nu Juda ye te nakolo Juda yambomane „langi nongendo ungu manema pilkulie, telemele mele naa teko, Juda yambo naa molko yambo lupe molemelemanen telemele mele teleno, akumunge nuni yambo lupemando “Juda yambomane „ungu manema, pilku telemele mele aku siku manda lelko teangi.” ningu nambemuna mane silinoeye?” „nirindu.”*

¹⁵ “Juda yamboma naa molko yambo lupe molemelemanen Juda yambomane ‘ulu pulu keriteli yamboma.’ nilimele kanu yamboma olio Juda yamboma molo; Juda yambomane olio meringimunge olio Juda yamboma molemolo kanuma „Kirasinge yamboma molopolie ungu

talo pilimolo mele i sipe. Te:; ¹⁶ ‘Mosisini ungu mane sirimuma yambomane mimi siku pilku liku telemelemonga Pulu Yemone ene kanopalie enenga ulu pulu kerime siye naa kolopa, ‘Konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe naa kanolemo.’.* nimbu pilimolo. ,Te:; ‘Yambomane ‘Yesusi Kirasi sike.’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma mindi aku siku telemelemonga Pulu Yemone ene kanopalie enenga ulu pulu kerime siye kolopa, ‘Konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe kanolemo.’.** nimbu pilimolola. Aku ungutolo pilipulie ‘Mosisini ungu mane sirimumane olio ,Juda yamboma, kepe manda naa lipe taponjimbe.’ nimbu pilipulie, ‘Pulu Yemone olio kanopa olionga ulu pulu kerime siye kolopa, ‘konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe kanopili.’ nimbu ‘Yesusi Kirasi sike.’ nimbu tondolo mundupu pilirimulu. ‘Mosisini ungu mane sirimuma mimi siku pilku liku telemele yambomanga paa telu kepe aku sipe tembamonga Pulu Yemone yu kanopalie yunge ulu pulu kerime siye naa kolopa, ‘konopu sumbi nimbe peli yambomo.’ paa naa nimbe kanomba.’ nimbu pilipulie ‘Yesusi Kirasi sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo.

¹⁷ “Aku liemo, olio Juda yambo marene ‘ ‘Pulu Yemone olio kanopa olionga ulu pulu kerime siye kolopa, ‘konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe kanopili.’ kene ‘Yesusi Kirasi sike.’ nimbu tondolo mundupu piliemili.’ nilimolo kanu ulumuni olio i sipe mele lipe ora silimo: ,Olione “Juda yambo naa molko yambo lupe molemelema ulu pulu keru teli yamboma

molemele.” nilimolo mele, olio kepe ,‘Mosisini ungu mane sirimumane olio manda naa lipe taponjilimo. Kirasini mindi olio manda lipe taponjimbe.’ nimbu pilipu Mosisini ungu mane sirimuma mundupu kelemolomonga aku sipe, ulu pulu keru teli yamboma molemolo mele lipe ora silimo, mona lemo. Aku liemo olio ,Juda yamboma, ulu pulu keru teli yamboma molemolo mele aku sipe lipe ora silimo mona lemomonga ‘Kirasini “Ulu pulu kerime teangi.” nilimo lepamo.’ nimbu pilimolo kinie peangaye? Paa molo! ,Kirasini aku sipe paa naa nilimo.,
¹⁸ Nane ou pilipulie, ‘Mosisini ungu mane sirimumane na naa lipe taponjipe, Pulu Yemone ‘na “mindili nopili.” nimbé ulu pulu keru te naa peli yambo sumbi nilimu molemo kanokoro.’ nimbé ulu te manda naa temba.’ nimbu tondolo mundupu pilipu Mosisini ungu mane sirimuma mundupu kelerindu akumu pe kelepo ‘Mosisini ungu mane sirimumane na manda lipe taponjipe Pulu Yemone na ‘yambo sumbi nilimu.’ nimbé ulu pulumu pelemo.’ nimbu altopo Mosisini ungu mane sirimuma ambolopo pilipu lipu telkanje aku telka ulumuni ‘Na Mosisini ungu mane sirimuma ou mundupu kelerindu kinie tepo kenjirindu.’ nimbe lipe ora silke. ¹⁹ ,Aku nikirumunge ungu pulu te i sipela:, ,Yambo te kolemo kinie yu nokolemo ulu puluma mundupe kelemo, kanu ulu pulumane yu kolemomonga altopa naa nokolemo aku sipe mele, Mosisini ungu mane sirimumane na nokorumu kinie mimi sipu pilipu lipu naa terindumunge ungu mane kanumane Pulu Yemone na ‘ulu pulu keru naa peli ye sumbi

nilimu' nimbe kanombamonga ulu pulumu na manda naa sirimumunge kanu ungu manema na mundupu kelepo kanu ungu manema kinie ye kololimu mele molorundu. Pe kinié kanu ungu manema kinie kololi yemo moliomonga Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma tembondondo konde molio.* ²⁰ Kirasi unju perana ,uku toko panjiringi kolorumu kinie, na kinie pea uku toko panjiringi kolorumbulu.* Akumunge kinié na nanu we konde naa molio. Kirasi na kinie tapu topa molemomonga yunge konde mololi ulumu na kinie pelemo. Akumunge kangikundu uluma tepo molio mele 'Pulu Yemonga Malo yu sike.' nimbu tondolo mundupu pilipulie** aku sipu kangikundu uluma tepo molio. 'Pulu Yemonga Malo' nikiru yemo yu na konopu monjipe nanga nimbe kolo wangopa kolonjirimu yemo. ²¹ 'Pulu Yemone yamboma we kondo kolemo ulumu uluri molo.' naa nimbu, mundupu naa kelio. Mosisini ungu mane sirimumane Pulu Yemone olio 'yambo sumbi nilime' nimbe kanomba ulu pulumu manda silkenje Kirasi we kolka. Yu kolorumu ulumuni uluri naa telka." ,nimbu Pitando nirindu.,*

3

¹ Ene ,Kirasinge yambo, Gallesia molemele kekelepa tolime, nane ou Yesusi Kirasi unju perana uku toko panjiringi kolorumu mele nimbu sirindu kinie ene paa piliringi yamboma, ene yambo naene konopuma tepa embambo sipe lipe lou lenjirimuye? ² Nane ungu paa telumu piliembo ene walsembo: Mini Kake

Telimu ɿaulke nambolkarenga, liringiye? ɿMosisini, ungu mane sirimuma pilku liku tenge panjiku teringimunge Mini Kake Telimu liringi, molo ɿtemane peanga topo sirindumu, pilkulie ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliringimunge liringiye? ³ Ene ɿnambolka unguri pilkulie, aku siku kekelepa tolemeleye? Ou pulu pulu ɿ‘Kirasinge yamboma molamili. Pulu Yemone olio kanopa peanga kanopili.’ ningulie Mini Kake Telimu liringi kanumu, pe kinié ɿkonopu alowa teko, eneno enenga engemane ‘Mosisini ungu mane sirimuma pilipu lipu tepolie, aku sipu molamili.’ ningu pilimeleye? * ⁴ ɿ‘Kirasi sike.’ ningu tondolo munduku piliringi kinie, ulu ɿpeanga aku sipe, mare* ene kinie wendo orumu akuma we wendo orumuye? ‘Uluma we wendo orumu. ɿWendo orumu kinie ‘Mosisini ungu mane sirimumane olio naa lipe taponjilimo.’ ningu naa pilíngi, liemo paa keri.’ konopu lekero. ⁵ ɿMosisini, ungu mane sirimuma pilku liku telemelemonga Pulu Yemone yunge Minimu ene sipe, ene molemelena ulu tondoloma telemonje, molo ɿtemane peangamo, pilkulie ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliringimunge aku telemoye?

⁶ Eporayamondo ɿPulu Yemonga bokuna nimbe molemo mele, pilku piliei:

“Pulu Yemone yu kinie “Tembo.”

nirimu mele Eporayamone ‘Sike temba.’ nimbe tondolo mundupe pilirimumunge kanopalie

Pulu Yemone “Yu ye sumbi nilimu.” nimbe kanorumu.”.*

nimbe molemo. ⁷ Akumunge, ‘¹Temane peangamo sike.’ ningu, tondolo munduku pilimele yamboma Eporayamonga ambolangoma molemele.’ ningu piliei.* ⁸ Pe wendo ombá mele Pulu Yemonga bokuna ou molorumu. Pe Juda yambo naa molko yambo lupemane* ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingímunge Pulu Yemone ene kanopalie ‘Enenga ulu pulu kerime siye kolopo, ‘Konopu sumbi nimbe pepili molemele yamboma.’ nimbu kanombo.’ nimbé mele Pulu Yemone ou Eporayamondo temane peangamo pemba mele topa sipelie nimbendo:

“Nuni kalko lini ye tene tembamonga mana yamboma pali molko konjingí.” nirimu.’.** nimbe molemo. ⁹ ¹Pulu Yemone aku sipe Eporayamondo nimbe panjirimu, munge yuni, ¹Pulu Yemo sike.’ nimbe, tondolo mundupe pilirimu ye Eporayamo sewe anjipe tepa konjirimu kinie yandopa yandopa, ¹Pulu Yemo sike.’ ningu, tondolo munduku pilimele yamboma kepe Eporayamo kinie pea sewe anjipe tepa konjilimola.

¹⁰ ¹Mosisini, ungu mane sirimuma pilipu lipu tenge panjipu temolo kinie ¹Pulu Yemone olio ‘ulu pulu keru naa peli yambo sumbi nilime’ nimbe kanomba.’, ningu tondolo munduku pilimele yamboma Pulu Yemone ‘Molko kenjengi!’ nimbé. Pulu Yemone aku nimbémonga ungu te pilipulie aku nikiru akumu Pulu Yemonga bokuna molemo. Akumu i sipe:

‘Ungu manema molemo boku ¹Mosisini torumu, munge

ungu mane paa pali alieli pilku liku
tenge panjiku naa tenge yamboma*

Pulu Yemone ‘Molko kenjengi!’ nimbé.’**
 nimbe molemo kanumu. ¹¹ ıPulu Yemonga
 bokumuni nimbendo:ı
 ‘ıPulu Yemo ‘sike.’ ninguı
 tondolo munduku pilingı yamboma mindi
 Pulu Yemone kanopa ‘Yambo sumbi nilime.’
 nimbe kanomba yambo kanuma mindi
 konde molko konjiku mindi pungı.’*
 nimbe molemo mele pilipulie ıMosisiniı ungu
 mane sirimuma pilku liku tenge yamboma
 Pulu Yemone kanopa enenga ulu pulu kerime
 siye kolopa, ‘konopu sumbi nimbe peli yam-
 boma molemele.’ nimbe kanomba aulke te
 paa naa lemo mele paa sumbi sipu pilimolo.**
¹² ıMosisiniı ungu mane sirimumane ı‘olio lipe
 taponjimbe.’ ninguı, mindili siku lombolko tenge
 ulumu kinie, ı‘Kirasini olio lipe taponjimbe.’
 ninguı, tondolo munduku pilingı ulumutolo wal-
 sikale liku tere lelko manda naa tenge. Paa
 manda molo! ıMosisini ungu mane sirimuma
 tengemonga ungu te Pulu Yemonga bokumuni
 nimbéndo:ı
 ‘Ungu manema paa pali
 alieli mimi siku pilku liku tenge panjiku
 tengé yamboma mindi aku tengemonga
 molko konjiku mindi pungı.
 ıUngu mane mare walsikale kepe
 munduku kelko naa tenge kinie
 manda molko konjiku mindi naa pungı.’*
 nimbe molemo kanumu.
¹³ ıPulu Yemoneı Kirasi ‘Molopa kenjipili.’
 nirimuna yu sike molopa kenjirimu ulumuni,

Kirasi yuni olio „Juda yamboma, ungu mane-
mane ‘Molko kenjengi!’ nilimo aulkena wendo
linjirimu.* „Pulu Yemone Kirasi tepa kenjirimu-
munge ungu pulu te Pulu Yemonga bokumuni
nimbendo:„

‘Yambo unjuna ola ‘Kolangi.’ ningu
uku toko panjilimele yamboma

„Pulu Yemone, ‘Molko kenjengi!’ nimbé.’**
bokuna nimbe molemo akumunge Kirasi yu
unjuna uku toko panjiringimunge Pulu Yemone
Yesusi ‘Molko kenjeni.’ nirimula. ¹⁴ ‘Pulu Yemone
Eporayamondo „‘Nuni kalko lini ye tene tem-
bamonga mana yamboma pali molko konjingí.’
nimbe,„* nimbe panjirimu ungu peangamo Ki-
rasi Yesusini ulu te tenjimbemonga Juda yambo
naa molko yambo lupema kinie pepili.’ nimbe
„Pulu Yemone ou, olio kolea kerine molopo
kenjipu mindi pulimelka aulkena wendo linjir-
imu. ‘Mini Kake Telimu liengi simbu.’ nimbe,
nimbe panjirimu akumu ‘‘Kirasini tenjirimumu
olionga nimbe lipe taponjimbendo tenjirimu.’
ningu, tondolo munduku pilingí yambomane
paa liengi!’ nimbe „Pulu Yemone, aku sipe
nirimu.

¹⁵ Angokeme, „‘Ungu te mane simbumu sumbi
siku piliengi!’ nimbu, ya mana yambomane
ulu te telemele mele enene pilimelemo nimbu
siembo. Yambo talone “I sipu i sipu teambili.”
ningu anju yando ungu te ningu panjilimbele
kinie pe kanu ningu panjilimbele ungumunge
yambo tene ungu te wendo naa limo, yambo
tene ungu te sukundu naa mundulimo. Sike aku

ungumu mana yambotolone mindi ningu panjilimbele nakolo pe kanu ungumu yambotolonga tene alowa naa telemo. Ungumu ningu panjilimbele mele aku sipe we pelemo. „Akumu manda lepa, Pulu Yemone Eporayamo kinie terimu mele lipe ora silimo.” ¹⁶ Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele i sipe: “Pulu Yemone “Tembo.” nimbe, nimbe panjirimu ungumu „olio Juda yambomanga anda kolepa, Eporayamo kinie yuni kalopa limbemo kinie eltendo nimbe, nimbe panjirimu.” nilimo. „Ye, kalopa limbemo.” nilimo kanumu „ye, telumundu mindi nilimo. “Nuni kalko linimu.” nilimo.* “Nuni kalko linime.” naa nilimo. Yambo aisilindu naa nilimo, telumundu mindi nilimo. Aku „ye, telu kanumu „Pulu Yemone mako torumu ye, Kirasimu.

¹⁷ I ungu nikirumunge pulumu i sipe: „Pulu Yemone “Aku teni kinie nane i sipu i sipu tembo.” nimbe,„ nimbe panjipe mi lerimu kanu ungumu* yu koronga kumbi lepa wendo omba perimu. Kanu ungumu ou we pepili pe ponie po anderete kelepa teti omba purumu kinie „Mosisini, ungu mane sirimuma wendo orumu.** „Kanu ungu manema sike pe akilipe wendo orumu nakolo, Mosisini ungu mane sirimumane Pulu Yemone ou nimbe panjipe mi lerimu ungumu manda naa topa manie mundumbe, Pulu Yemone ou nimbe panjirimu ungumu we pemba mindi pelemo, ungu akumunge kongonomo manie manda naa pumbe.

¹⁸ Yamboma Pulu Yemone “We simbu.” nirimu mélemo lingíndu Mosisini ungu mane sirimuma pilku liku tekolie kanu mélemo limelkanje Pulu

Yemone „We simbu.” nimbe, nimbe panjirimu ungumu ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilkulie manda naa limelka. Nakolo Pulu Yemone Eporayamondo “We simbu.” nirimu mélemo ungu nimbe panjirimu ungumuni mindi aku mélemo yu we simbendo yuyu pilipelie mako torumu. „Eporayamone ulu te terimuna kanopa peanga kanopalie Pulu Yemone “Simbu.” naa nirimu. Yuni yuyu pilipelie aku sipe nimbe panjirimu.”*

¹⁹ „Pulu Yemone “We simbu.” nirimu mélemo simbendo yuni ou nimbe panjirimu ungumu pilipelie simbe, liemo Mosisini ungu mane pe sirimuma nambemuna sirimuye? Kanu ungu manemane nambe telemoye? Aku, “Yamboma ulu pulu kerime telemele mele piliengi lipu ora siembo.” nimbelle Pulu Yemone „I siku teai. I siku naa teai.” nimbe, kanu ungu manema sirimu. „Pulu Yemonga ungu mane Mosisini yando sirimuma naa pelkanje ulu pulu kerime tepolie ‘Tepo kénjimulu.’ nimbu naa pilimelka.”* Nakolo ‘Kanu ungu manema kamu pepili.’ nimbe Pulu Yemone naa sirimu. Eporayamone kalopa limbemondo ou nimbe panjirimu kanu kalopa limbe yemo** ‘ou naa opili ungu manemane yamboma nokopili. Yu ombá kinie ungu manemanga tondolomo manie pupili.’ nimbe Pulu Yemone ungu manema sirimu. Pulu Yemonga ungu manema mulu koleana angellomane yando ningu sinjiringi, yamboma kinie mulu koleana angelloma kinie suku singine ye tene yando linjirimu kinie kamu perimu. „Kanu suku singine yemo yu Mosisi kanumu.” ²⁰ Pulu Yemone ungu manema simbendo suku singine ye tene sinjir-

imu, Pulu Yemone yuyu yambomando sumbi sipe ungu te naa nirimu, nakolo ye tene yuyu ungu te sumbi sipe nimbe panjilimo kinie suku singine yambo tene uluri naa tenjilimo. Pulu Yemo yu ye telu mindi molopa yuni yuyu sumbi sipe Eporayamo kinie ungu te nimbe panjirimu. Yambo tene suku singine ulu te naa tenjirimu.

²¹ Pulu Yemone aku sipe terimuna ,Mosisini Pulu Yemonga, ungu mane ,sinjirimu ungu, ma kinie Pulu Yemone ,Eporayamo kinie, nimbe panjirimu ungumu kinie anju yando opa tou mele molembeleye? Paa molo! ,Pulu Yemone konopu talo lepalie “Ungu manemane ene nokopili siembo.” naa nirimu., Yamboma konde molko mindi puli ulu pulumu manda simbe ungu mane te pelkanje Pulu Yemone kanu ungu manema pilku liku telemele ,yamboma, kanopa ‘,yambo, sumbi nilime’ nimbe kanolka. Pe olio aku sipe ungu mane pelkamo pilipu lipu tepolie konopu sumbi nimbe pelime molopolie yunge kumbikerena manda pupu molemelka. ²² Nakolo aku sipe teli ungu mane te naa perimu, naa pelemo. Pulu Yemonga bokumuni i sipe mele nilimo:

“Koleamanga pali yamboma pali ulu pulu kerimene

ka silimo, ka ulkena mele pelemele.

Kowa manda naa pulimele.”.*

nilimo. ,Pulu Yemonga ungu manema pelemomonga aku temo., ,Mosisini ungu mane sirimumane yamboma nokolemomonga ulu pulu kerimene yamboma pali ka silimomonga pulumu i sipe:, Pulu Yemo yuni nimbe panjirimu

mélemo ‘yambomane lingíndu Yesusi Kirasini tenjirimumu ‘Paa sike.’ ningu tondolo munduku pilingí yamboma siembo liengi kene ulu pulu kerimene yamboma pali ka sipe pepili.’ nirimu. Simbe lingí aulke te lupe molo.**

²³ Yesusini olionga nimbe tenjirimu mele ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo aulkemo ou wendo naa opili Mosisini ‘Pulu Yemonga,’ ungu mane ‘sirimu,’ mane olio mongo simbendo ka mele sirimu. Yesusini pe omba olionga nimbe tenjirimu mele tondolo mundupu pilimolo ulumu ulke ki mele lepa, ungu mane ou perimumanga ka ulkemonga lloko mele perimu kanumu pe ki linjimbemonga Mosisini ou sirimu ungu manemane aku terimu. ²⁴ ‘I sipu mele nikiru:,’ ‘Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime siye kolopa, konopu sumbi nimbe peli yamboma molemele.’ nimbe kanopili.’ ningu ‘Kirasini olionga nimbe tenjirimu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliengi!’.* nimbe Kirasi ou mana naa opili Pulu Yemone ‘Ungu manemane olio yunge nokonjipili.’ nimbe, ungu manema sirimu.

²⁵ Nakolo kinié olio Kirasini tenjirimu mele ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilipu molomolo aulkemo wendo omba pelemona ‘Pulu Yemonga,’ ungu mane ou sirimumane olio naa nokolemo.

²⁶⁻²⁷ Kinié Kirasi Yesusini ‘pe tenjirimu mele,’ ‘Sike,’ olionga nimbe tenjirimu,’ ningu tondolo munduku pilimele ulumuni* ene pali kinié Pulu Yemonga ambolangoma molonge aulkemo akisinjirimuna aku siku molemele. Ene no liringi kanu ulumuni Kirasi kinie ene kinie yambo telumu mele moloringime** pali Kirasi, ‘mulu

wambale mele, pakoringimunge*** sike Pulu Yemonga ambolangoma molemele. ²⁸ Ene pali Kirasinge yambo molemelema, Juda yamboma lupe, Juda yambo naa molemele yamboma* lupe molo; kou mone naa liku we kendemande kongono tenjili yamboma lupe, we molemele yamboma lupe molola; yema lupe, amboma lupe molola; kinié ene pali Yesusi Kirasinge yambo talape telumu mindi molemelemonga yambo lupe lupema naa molemele.** ²⁹ Ene Kirasinge yamboma molongi liemo ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelela;* Pulu Yemone ou Eporayamone kalopa limbe yamboma, “Simbu.” nimbe, nimbe panjirimu mélemo ene pea lingi.

4

¹ Ambolangoma kinie monge melema lingi yamboma kinie, akumando nimbu nikirumu i sipe: Kango tene yunge lapanga monge melema sike limo, nakolo ou yu kanga kinie lapanga kongono kendemande yambo te mele molemo. Lapanga melema pali sike yunge, nakolo yu kango kangamo mindi molemo kinie naa limo. ² Lapane ‘pe yu monge melema lipili.’ nimbe, nimbe panjilimo walemo ou wendo naa opili “Kangomo kinie melema kinie nokopili.” nimbe mako tolemo yambomanga unguma mindi pilipe molemo. ³ Olio aku sipela. Olio ambolango kangama molorumulu kinie ungu manemane mindi* ‘Nanga kendemandema.’ nimbe olio nokopa, kangimene ulu puluma temolo mele mane sirimu.

⁴ Nakolo Pulu Yemone ou yuyu konopumuni pilipe mako torumu walemo wendo orumu kinie yuni yunge Malo lipe mana mundurumu akumu, ʼMosisini, ungu mane sirimumane nokorumu yambo talapena* suku ambo tene** merimu. ⁵ ʼMosisini, ungu mane sirimumane nokolemo yambo kanuma altopa naa nokopili. Ene we molko, ʼMosisini, ungu mane sirimuma kapola naa pilku liku telemelemonga mindili nongo kolonge aulkena wendo ongo, nanga ʼambolango, ma molko nanga monge melema liengi.’ nimbe yuni yunge Malo* ʼEnenga nimbe ʼyunge mememo ondo lepa, kolo wangopa kolonjipili.’ nimbe** mana maniendo lipe mundurumu. ʼMalone olionga nimbe tenjimbe ulumuni olio kapola molomolo aulkemo akisinjipili.’ nimbe** yu olio mana yamboma molemolona lipe mundurumu.

⁶ Pe Pulu Yemonga ambolangoma molemolona yuni yunge Malonga Minimu olionga konopumanga suku ʼMolopili.’ nimbe, lipe mundunjirimu. Aku Minimu Pulu Yemondo “Tara. Nanga Lapa.”* nilimo Minimu. ʼPe olionga konopumanga molopa “Tara; nanga Lapa.” nilimo kinie, pilipulie ʼOlio yunge ambolangoma.’ nimbu pilimolo. ⁷ Pulu Yemone aku terimuna kinié melemane ou ene nokorumu kinie kanu melemanga kendemandema moloringi mele naa molemele; Pulu Yemonga ambolangoma molemele. Pe yunge ambolangoma molemelena yuni “Nanga nosilio melema ene pe monge melema liengi simbu.” nirimu.*

⁸ Ou Pulu Yemo naa pilku yunge yamboma naa

molkolie niringimuni, Pulu Yemo naa molorumu we melema ‘olionga pulu yema’ ningu liku anjiku popo toringi melemanga kendemande kongono paa mindili siku tenjiringi. ⁹ Nakolo kinié Pulu Yemo pilku imbi siku yunge yamboma molemele. Nakolo sike akumu molo. Nane i sipu niembo: Pulu Yemone nimbendo: “Ene na pilku imbi siku nanga yamboma molangi.” nirimu. Aku liemo kinié ,aku siku, molemele mele nambemuna munduku kelko bulu siku, enge naa peli ungu manema,* nambemuna altoko pilku molemel-eye? ‘Kanu ulumane olio altopa nokopili. Olio kanu ulumanga kendemande tenjili yamboma altopo molomolo kinie papu.’ ningu pilimeleye? ¹⁰ Juda yambomane koro tenga tenga wale tenga koro molonge walema kinie, oli kondenga ke tomba walema kinie, ponie kondenga wendo ombá walema kinie, langi nou lembe kinie pulu monjiku sukundu lingi walema kinie, kanu walema wendo ombá kinie ulu mare pilku tenge mele Pulu Yemone ,Mosisi nimbe sirimu kinie pilipelie Isirele yamboma ungu mane sirimumunge pilku liku telemele, mele ,ene Kirasinge Gallesia yamboma ‘Pulu Yemone olio kanopa peanga kanopili.’ ningu, pilku liku telemele. ¹¹ ,Aku siku telemelemonga, ‘Nane ene mindili sipu mane sirindu mele we terindunje. Ene kinie kongono terindumu we manie pumbe. Na ene mane sirindu unguma munduku kelko ou pilku teringi mele altoko pilku tenge kinie keru.’ nimbu na paa mini wale mundukuru.

¹² Angokeme, nane ene paa tondolo mundupu mawa tepolie, na ou ,Mosisini ungu mane sir-

imuma mundupu kelepo, ene Juda yambo naa molko yambo lupe moloringimene Mosisini ungu mane sirimuma naa piliringi mele molorundu kene kinié na, ʼKirasinge ungumu pilipu,ʼ molio mele ene aku siku pilku molangi.

ʼNa ene kinie molorundu kinie, enene na kinie uluri teko naa kenjiringi. 13 Ene pilimele, na kuru te torumumunge ou kumbi lepo ene moloringine ombo temane peangamo topo sirindu. 14 Nanga kangimu enge naa nirimumunge ene umbuni sirindu nakolo enene na kanoko keru kanoko bulu naa siku, na munduku naa keleringi. Pulu Yemone angello te ene molemelena lipe mundulke kinie “Pea molamili oi.” nilimelka mele, molo Kirasi Yesusi yu olka kinie “Pea molamili oi.” nilimelka mele na aku siku “Pea molamili oi.” niringi. 15 Ou na kinie konopu siku “Papu onu. Pea molamili oi.” niringi mele kinié nambe telemoye? Nane paa sike nimbu sikiru: ‘Ou na ene kinie pea molorumulu kinie, mele paa konopu lakoko monjiringi melema na silimelka. Nanga mongo te keru lelkanje ‘Na lipu taponjemili.’ ningu, enenga mongo te akuku na silimelka.’ nimbu sikiru. 16 ʼAku liemo, nane ene ungu sikema nimbu sikirumunge kinié na enenga opa toumu molioye?

17 ʼKanu, ye Mosisini ungu mane sirimuma pilku teangi.’ ningu mane silimele, yemane* “Olionga unguma paa piliengi!” ningu tondolo munduku mane silimele nakolo aku telemele ulumu ‘Ene lipu taponjemili.’ ningu naa telemele. ‘Ene, na kinie nanga angenupilime kinie, tapu toko naa molangi.’ ningu pipi siku, ‘Ene kinie mindi tapu toko molko enenga

unguma mindi konopu kimbu siku pilku liku molangi.’ ningu aku siku tondolo munduku mane silimele. ¹⁸ Na ene kinie naa molio kinie ye lupe marene ‘Ene lipu taponjemili.’ ningu tondolo munduku ‘Pulu lepili. Tapu topo molamili.’ nilimelkanje papu. Ye marene aku siku ongo alieli telemelkanje papu nakolo ye marene ongo ‘Olionga unguma pilku liengi.’ ningu kolo toko tondolo mane silimele akumu keru. ¹⁹ Nanga konopu monjilio ambolangoma, amboma ambolango mengendo mindili nolemele mele ‘Ene Kirasi yu mele molko yunge ungumu mindi pilku liku molangi.’ nimbu na aku sipu altopo mindili nokoro yemo molopolie, ²⁰ ‘Na ene kinie molopolie enenga kumbikerema kanopo unguma kerena sumbi sipu nimbu silkenje papu. ‘Pepá mindi topo mundukurumu laye kapola molo.’ nimbu molopo, ‘enene kinié telemele mele pilipulie, ‘Nane ene nambe tepo lipu taponjimbunje.’ nimbu pilkirumunge ene paa kondo tepa umbuni tekemo.

²¹ Ene ‘Juda yambomanga, ungu manemane* olio nokopili.’ nilimele yamboma, kanu ungu manemane nilimo mele ene naa pilimeleye? Na ningu sieme. ²² ‘Pulu Yemonga, bokumuni nimbendo: “Eporayamone kango talo merimu, te kongono we tenjipe mele kaloli te naa lili kendemande ambomone merimu; te mindili te naa nomba we molorumu ambomone merimu.”.* nilimo ²³ Kendemande ambomone kango menjirimumu ambolangoma melemele mele aku sipe we menjirimu. Nakolo we molorumu ambomone yunge kango menjirimumu we naa

menjirimu. Pulu Yemone ‘Yuni kango te menjimbe.’ nimbe, nimbe panjirimumunge kanu kangomo menjirimu.*

²⁴ Kanu ambotolo Pulu Yemone ungu talo nimbe panjipe mi lerimutolo mele manda lelolo, eltene teringili ulutolonga ungu iku te pelemo. „Kendemande, ambo Aka yu Pulu Yemone ungu te mulú Sainaine nimbe panjipe mi lerimu ungumu* mele molemo. Kanu ungumu „Pulu Yemone Mosisi sirimu, muni kongono kendemande yambo molonge ambolan-goma melemo.

²⁵ Ambo Aka kinie kolea Arepia mulú Sainai polemotolonga ungu pulumu telumu. Kolea aili Jerusalleme molemele yamboma „Mosisini ungu mane sirimumanga, kongono kendemande tenjili yamboma mele molemelemonga Jerusalleme kinié lemo akumu mulú Sainai lerimu mele aku sipela lemo. „Jerusalleme akumu akuna molemele yambomanga anumu yu kongono kendemande tenjili ambo mele kanumu.

²⁶ Nakolo Jerusalleme te mulu koleana lemomonga yamboma mindili te naa nongo we molemele. Aku Jerusalleme olio „Kirasinge yamboma, nga anumu.* ²⁷ Aku nikirumunge pulumu „Pulu Yemonga, bokuna molemo kanu ungumu i sipe:

“Ambo wayongonomo,
ambolango naa meleno ambomo, nu konopu siyo.

„Ambolango mengendo
konopu siku mindili nolemele mele
ambolango naa melenomonga,
mindili naa noleni ambomo,

nu konopu peanga pepili konana ningu
tondolo ru niyo.

Ambo wayongonomone melemó ambolangoma
paa aisili,

we ambomanga ambolangoma layetolo mele,
akumunge paa konopu siku aku teyo.”.*
ungumu aku sipe bokuna molemo.

²⁸ Angokeme, ıPulu Yemone Eporayamondo, “Wendo ombá.” nimbe, nimbe panjirimu mele akumu* wendo ombándo ıEporayamone yunge kango, Aisake merimu, aku sipe mele, kinié ene ıKirasinge yamboma, kinie kepe ıPulu Yemone “Wendo ombá.” nimbe,ı nimbe panjirimu ungumu wendo ombándo ıPulu Yemonga, ambolangoma molemelela.** ²⁹ ıEporayamonga kangotolo, meringili kinie ambolango we melemele mele meringi kangomone ıPulu Yemonga, Minimunge tondolomone meringi kangomo tepa kenjipe mindili sirimu.* Kinié aku sipela ıMosisini ungu mane sirimumanga kendemande yambomane Kirasinge yamboma mindili siringi,.** ³⁰ Nakolo kanu ambotolo kinie eltenga kangotolo kinie Pulu Yemonga bokumuni nambolka nilimoye? ıI sipe mele nilimo:ı ııPulu Yemone Eporayamondo nimbendo:ı “Kongono kendemande ambomonga malo kangomo kinie
we molemo ambomonga malo kangomo kinie
lapanga monge melema
moke teko paa naa liengili kene
kendemande ambomo kinie malotolo
kamu makoroi.” ınirimu,ı’.*

nimbe molemo kanumu. ³¹ Akumunge, angokeme, olio kendemande ambomonga ambolangoma naa molemolo; ka kongono naa tepa we molorumu ambomonga ambolangoma molemolo.

5

¹ ‚Ka kongono naa tepa we molorumu ambomonga ambolangoma molemolomonga pulumu i sipe:‚* ‚Mosisini ou ungu mane sirimune mane olio naa nokopili.‚ We kapola molangi.’ nimbe Kirasini olio wendo lirimu. Akumunge ‚Meltene altopa naa ambolopili; meltenga kendemande yamboma naa molopo, we mindi molamili.’ ningu tondolo munduku molangi.

² Nanga unguma paa piliengi! Na Polone enendo nimbundu: Ene ‚Kirasinge yema, enenga kangi te ‚kopisiku wendo linjengi!’ ningi liemo* Kirasini ‚yambomanga’ nimbe lipe taponjirimu ulumuni, ene wallo kolte kepe paa uluri manda naa temba. ³ Altopo yemandu pali sumbi sipu nikiru: ‚Pulu Yemone na kanopa peanga kanopili kene, kangi te kopisinjengi.’ ningi yema ‚Mosisini, ungu mane sirimumane pali nokomba. ‚Kangi te kopisiengi.’ nilimo ungu manemo pilku liku telemele yemane kanu ungu manema pali pilku tenge aulkemo akisingi.*

⁴ Ene ‚Kirasinge Gallesia yambomanga yambo mare, ‚Pulu Yemone olio kanopalie olionga ulu pulu kerime siye kolopa, ‚konopu sumbi nimbe peli yamboma’ nimbe kanopili.’ ningu* ‚Mosisini, ungu mane sirimuma** pilku liku telemele yamboma Kirasi munduku kelko, yu

kinie teluna moloringi aulkemo pipi siringi; Pulu Yemone yamboma we kondo kolemo ulumuni ene naa nokolemo. ⁵ Nakolo ‘Mosisini ungu mane sirimumane manda naa lipe taponjimbe.’ nilimolo yamboma, Mini Kake Telimuni ‘‘Sike’ nimbu tondolo mundupu pilimolo ulumu tondolo pupili.’ nilimomonga ‘pe yambo sumbi nilime sike molomolo.’ nimbu konopu sipu nokopo molemolo.* ⁶ Kirasi Yesusi kinie tapu topo molemolo kinie yamboma kangi te kopisilimele molo kangi te naa kopisilimele aku ulumane uluri naa telemo. ‘Yu sike olionga lipe taponjilimu.’ ningu, tondolo munduku pilkulie yamboma konopu monjilimele ulu kanumu mindi sike tondolo te pelemo.*

⁷ ‘Mele kalolimu liemili.’ ningu, keru kuru liku lkisiku konjiringi.* Pe kinié yambo naene omba ene, Kirasinge, ungu sikemo pilku liku telemele aulkemo pipi silimoye? ⁸ Naene ene kondi topa “Ungu sikemo munduku keleangi.” nimuye? Kinié ene konopuni pilimele ulu akumu ‘Nanga yamboma molangi wai.’ nimbe walsilimo, Pulu, Yemone* ‘Aku siku piliengi!’ naa nilimo. ⁹ Pilieme! Ungu iku toko,

“Pillawa akoli mele isi pillawana mundukulie pillawa telemele kinie isi paa wallo koltene pillawa aisili akolemo.”.* nilimele kanumu. Ene kondi tolemo ye kolo tolimu aku sipe telemo. Yu ene kinie molemomonga ene aisili yunge ungumu lombili pulimelka, ¹⁰ Nakolo, ene sike tenge mele tondolo mundupu pilkiru. Ailimu kinie tapu topo molemolomonga yuni ene lipe taponjimbe kinie

nane ou ungu sikemo nimbu sirindu unguma 'Sike.' ningulie 'ungu te lupe konopu kimbu naa singi.' nimbu tondolo mundupu pilkiru. Ye tene ene tepa embambo sipe kondi tolemo akumu naenje, na naa pilkiru nakolo aku telemomonga sike mele kaloli kerimu limbe.

¹¹ Angokeme, 'Pollone "Kangi te kopisiengi!" nilimo.' nilimele mele sike aku sipu nane nilio liemo nambemuna 'Juda yambomane,' na mindili silimeleye? 'Aku sipu nilkenje na mindili silimele aulke te naa lelka., Aku sipu nilkenje 'Kirasi,' unju perana 'olionga nimbe kolonjirimu mele nimbu silio, ungu akumu pilkulie 'Juda yambomane,' pilku keri pilku 'na umbuni te naa silimelka.*' ¹² 'Kanu yemane ene ningu embambo siku "Pulu Yemonga yamboma molangi.' ningu kangi te kopisiku wendo liengi." nilimele yemane enenga kangi te kopisikulie enenga láka kamu tolemelkanje papu.' konopu lekero.

¹³ Nanga angokeme, Pulu Yemone 'Ungu mane tene ene nokopa umbuni te naa sipe ene naa ambolopili paa we molangi.' sike ou nimbe ene mako torumu nakolo pe enene ningindu: 'Kapola, ungu mane tene olio naa nokolemo, we molemolo kene ou we konopumane* ulu pilkimulu mele teamili.' ningu ulu pulu kerime naa teangi. 'Ungu mane tene olio naa nokolemo.' ningu ene eneno anju yando konopu monjiku eneno anju yando liku taponjiku kongono tengengi.** ¹⁴ Mosisini ungu mane sirimu pelemomanga pali ungu mane telumuni lipe tere lemo, akumu i sipe:

'Eneno yu mele mele konopu monjiku,

enenga kangime eneno kondo kolko nokolemele
mele

aku sikula pulu lemo yamboma

konopu monjiku nokoko molangi.’

nimbe pelemo ungu manemo.* ¹⁵ Nakolo enene
eneno anju yando irinele teko mumindili
kolko kerepali ningu, aku teliku púngi liemo
‘Aku temolomonga olio pali molopo kenjimulú.’
ningu, pilku konjiku molangi.

¹⁶⁻¹⁷ Akumunge nane enendo mane sipulie
paa i sipu nikiru: Enenga ou we konopumane
konopu monjilimele ulumane Mini ,Kake Teli,
mu topa manie mundumbe telemola; Minimuni
ou we konopuma topa manie mundumbela
telemo kene ‘Mini ,konopuna molemo, mone
olio ambolopili.’ ningu molko, yunge unguma
pilku, yuni “Teai.” nilimo mele pilku liku teko
molayo. Aku tekoli enenga ou we konopumane
pilku konopu monjiku telemele uluma altoko
paa manda naa tenge. Eltene ‘I yambomo na
pilipe molopili.’ ningu keru kuru limbelemonga
enene ‘Teamili.’ konopu lemele mele manda naa
telemele kene ‘Minimu olio ambolopili.’ ningu,
yunge unguma mindi pilku liku teko molangi.
¹⁸ Nakolo Minimuni ene ambolema, yuni nilimo
unguma pilku liku teko molongi liemo ,Mosisini,
ungu mane sirimumane ene ka sipe mindili sipe
naa nokolemo.*

¹⁹ We konopu oumane pilku ulu telemelema
ene pilimele. Yambomane we konopu oumane
pilku ulu telemele uluma i sipe:

Wa ulu kerinele teko,

ambo yema anju yando kanoko konopu monjiku

‘ulu te teamili.’ ningu konopu kimbú siku,
amboma kinie yema kinie
ulu kerime mindi teliku andoko,
aku siku telemele uluma kinie;
²⁰ ‘I melema olionga pulu yema.’ ningu
akuma anjiku popo toko kalko kuru koyoko,*
ala toko pindu toko,
‘Yambo topo konjemili.’ ningu meambu liku
tomo ambolko kuru koyoko telemele,
aku siku telemele uluma kinie;
yamboma kinie konopu keru panjiku,
opa tou molko, irinele teko,
‘Nanga melema nanu ambolambo. Yambo lupemane
naa liengi!’ ningu paa ambolko konjiku,
mumindili kolko,
‘Na mindi tepo konjipu, molopo konjilio.’ konopu
lelko,
yambo lupemane telemele mele alieli kanoko
keru kanoko
“Teko kenjikin.” ningu iri toko,
yamboma kinie ‘Kapola kapola naa molopo
konopu
teluna pupili naa molamili.’ ningu sungu siku,
²¹ yambo lupema molemele mele kepe enenga
melema
yama mengo ‘Ene malo.’ konopu lelko,
aku siku telemele uluma kinie;
no tondolo aisili nongo kekelepa toko,
maku toko no tondoloma nongo kekelepa tokolie
ungu kerime ningu konana kerime ningu
ulu kerime teko molko,
aku siku telemele uluma kinie.

Ulu keri lupe lupe telemelema we konopu oumane pilkulie telemele. Ene ou lepi lepi torundu mele kelepo altopo lepi lepi tokoro: aku siku teko molemele yamboma Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana* naa puku yunge melema naa lingi.**

²² Nakolo Mini „Kake Teli, muni konopuna molopa ambolema yambomane ulu telemelema i sipe:

Yamboma konopu monjiku,
konopu siku molko,
konopu pe nipili molko,
ólo áme topili molko,
yamboma kondo kolko liku taponjiku,
yambo melema molo tolemoma
liku taponjiku melema siku,
ulu sikema mindi sumbi siku teko,
²³ yamboma kinie kara naa puku
andiki teko taka lelko molko,
‘Ou we konopuni pilirindu mele paa naa pil-
imbu.’
ningu munduku kelko taka lelko molko,
ulu peanga akuma teko molemele. Ulu peanga
aku sipema ‘naa teangi.’ nimbe ungu mane te
paa naa pelema.*

²⁴ Yesusi Kirasinge yambo molemelemanane enenga ou we konopuma ‘Kamu kolopa manie pupili.’ ningu koronga unju perana uku toko panjiringi kinie kanu konopumane waka lemo uluma kinie, konopu monjiku ‘Paa teamili’ nilimele uluma kinie, akuma pali unju perana uku toringila.* „Unju perana uku toko panjiringimunge kinié altoko ou we konopumane

pilku ulu pulu keru akuma tenge aulke te naa lemo.,

²⁵ Minimuni olio konde molopa konjili ulu pulumu silimo kene yuni 'Teko molangi.' nilimo mele pilipu lipu tepo molamili. ²⁶ Oliolio olionga imbime we ambolopo ola naa lipu, olionga yambomanga te 'Mumindili kolopili.' nimbu anju yando konopu naa lepo, yambo lupemanga melema kinie uluma kinie yama membo 'Ene malo!' nimbu konopu anju yando naa leamili.

6

¹ Angokeme, enenga angenu tene ulu pulu keru te temba kinie kanokolie ene 'Pulu Yemonga,' Minimuni nilimo mele pilku liku molko konjilimele yambomane kanu yambomo 'Konopu alowa tepa altopa Pulu Yemo kinie kapola molopili.' ningu liku taponjingindu yu kondo kolko taka lelko, liku taponjeyo. Ene kepe yu mele mele 'Na aku sipe kondi ka temba kinie i tekemo mele tembone naa tembone?' ningu pilkulie kanu yambo ulu keru te tembamo iri naa toko taka lelko liku taponjeyo. ² 'Kirasini ungu mane sipe "Teai." nirimu* aku mele teamili.' ningu enene angenalinge umbuni we wendo omba pemba uluma ene pea menjeyo.** ³ Yambo tene yu imbi ola naa molemo kinie 'Na imbi ola molemo akumunge 'nanga angenu naa lipu taponjimbu.,' konopu lemomo yu yuyu kolo topalie 'yunge imbi sike ola molemo.' nimbe konopuni pilimo. ⁴ Aku sipe konopu lemba kapola naa temba kene yambomane yu mele mele konopu lelko ulu telemelema manda manjiku apuruku 'Nane

imu tepo konjikiru molo imu tepo kenjikiruye?
 ningu ene eneno yu mele mele piliengi! Yambo
 tene yuyu mindi kanopa pilipelie tepa konjimbe-
 manga 'Paa tekero.' nimbe manda kapi nimbe
 konopu simbe. Akumu peanga. Yunge kepe
 yambo lupemanga kepe teluna tere lepa manda
 manjipe apurupe kanopalie 'Nanga peanga,
 enenga kerí.' nimbe apurumbe akumu kerí.*
⁵ Yamboma yu mele mele ulu telemelemonga
 umbuni wendo ombáma eneno yu mele mele
 umbuni menge kene ,aku siku teangi.*

⁶ ,Kirasinge, unguma mane sili yambo tenga
 ungumu pilku molemele yambomane kanu yam-
 bomo 'Lipu taponjemili.' ningu enenga mele
 peanga ,nosilimele, ma moke teko yu siengi.*

⁷ 'Nane ungu nimbu konopu lepo ulu tem-
 boma Pulu Yemone naa kanomba.' ningu pilku
 enenga eneno konopuna kolo toko naa pilieyo.
 Yamboma Pulu Yemone naa pilipe naa kanomba
 tenga manda lopi naa teko, Pulu Yemo manda
 kolo toko naa singí kanumu. Yambomane
 poniena mele umbu mundulimelemanga mindi
 melema tolemo inie toko yando limele aku
 mele,* yambomane telemele mele yuni apu-
 rupe pilipelie mare tepa kenjipe mare tepa
 konjimbe. ⁸ Mele kerí tenga umbu poniena
 panjilimelkanje mele kerí te wendo olka inie
 toko limelka mele aku sipe yambo tene yunge
 ou we konopumuni* pilipe konopu sipe telemo
 yambomo aku telemomonga langí kerí purulimo
 mele aku sipe kanu yambomo yu mini pali
 molopa kenjimbe. Yambo tene ,Pulu Yemonga,
 Minimuni nilimo mele konopu sipe pilipe lipe

telemo yambomo aku telemomonga langi umbu peanga te mundulimo mele telemomonga Minimuni yu mini pali konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu simbe.**

⁹ Yambomane langi umbuma panjikulie, ‘Ombá.’ ningu siye naa kolko taka lelko nokoko molemele mele olio aku sipu ulu peangama temolondo siye naa kolamili. Langi umbu panjilimele kinie pe sike wendo omba langi tolemo, liku nolemele mele olio ulu peangama temolondo tondolo mundupu tepo ou we siye naa kolopo molomulu liemo pe Pulu Yemone pilimbe walemo kinie sike yuni mele peangama simbe limulú. ¹⁰ Akumunge, yamboma lipu taponjimulú aulke te mona lemba kinie kanopolie ene pali lipu taponjemili. Nakolo Kirasi ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma kumbi lepo lipu taponjemili.*

¹¹ Kinié i pepámo nanu ya topo imbi paa aili tepo tokoro mele kanayo.*

¹² Yemane tondolo munduku ‘Kangi te kopisieí.’* nilimele ye kanumane ‘Juda yambomane, olio kanoko peanga kanangi.’ ningulie aku telemele. Ene pipili kolkolie ‘Kirasini sike, ɔliona nimbe, unju perana, kolonjirimu.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo mele, ɔJuda yambomane pilkulie, pilku keru pilku olio teko kenjiku mindili naa siengi.’ ningu aku telemele. We naa telemele.** ¹³ Kangi kopisilimele yemane kepe, ɔMosisini, ungu mane sirimuma* naa pilku liku telemele nakolo ‘Juda yambomane, olio temolo mele kanokolie olio

kapi niengi.’ ningulie ene ɿKirasinge Gallesia yamboma, ndo “Kangi te kopisiengi.” nilimele.

¹⁴ ɿNakolo, nane ‘Nanga imbi ola molopili.’ molo ‘Yambo tenga imbi ola molopili.’ molo ‘Ulu tenga imbi ola molopili.’ nimbulie paa kapi naa nimbú. Aili Yesusi Kirasi olionga nimbe kolonjirimu unju peramo mindi na konopu sipu kapi nimbu imbi ambolopo ola linjimbú. Melte lupe paa molo! Yu unju perana kolonjirimu akumuni na ye kololimu mele moliomonga* ma koleamanga ulumane na uluri manda naa telemo; ma kolea uluma kepe unju perana kolopa pora sirimu none telemomonga nane kanu uluma naa konopu monjipu moliola.**

¹⁵ ɿJuda yambomane, kangi te kopisilimele molo ɿyambo lupemane, kangi te naa kopisilimele akumu uluri molo.* ɿPulu Yemone, ‘Olio yambo kondema molangi.’ nilimo aku ulumu mindi sike ulu te pelemo. ɿAku ulumu mindi Pulu Yemone kanopalie yamboma kanopa imbi silimo., ¹⁶ Ya nikiru mele ‘Sike.’ ningu pilku liku telemele yamboma ene Pulu Yemonga ɿsike, Isirele yamboma molemele.* Kanu yamboma konopu pe nipili molangi; Pulu Yemone ene kondo kolopa, ou teko kenjiringi mele mundupe kelepa ‘Pundu tangi.’ naa nipili.

¹⁷ Ungu te kamu niembo: Na Yesusinge ɿkon-gonomo andopo tenjirindumunge, na toringi makoma nanga kangine pelemo kene* yambo tene na tepa kenjipe umbuni te naa sipili.

¹⁸ Angokeme, olionga Aili Yesusi Kirasini* enenga minime we kondo kolopa molopili molangi. Aku sipe sike tepili.

「Aku pea nikiru.」

PULU YEMONGA UNGU KONDEMO
The New Testament in the No Penge Dialect of the
Umbu-Ungu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umbu-Ungu No Penge
long Niugini

copyright © 1995 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Umbu-Ungu No Penge (Umbu-Ungu)

Dialect: No Penge

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

d72fc3f0-db59-5dba-99c3-8bd2a84ed896